

O‘QUVCHILAR NUTQINI O‘STIRISHDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH

Nizomiddinova Dildora Nosirovna

Qo‘qon davlat universiteti Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası

v.b.dotsenti

Xudoynazarova Charosxon Abduali qizi

Qo‘qon davlat universiteti Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 3-kurs talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini nutqini o‘stirishda zamonaviy innovatsion metodlardan foydalanish va ularning turlari to‘g‘risida ma‘lumotlar keltirilgan. Shuningdek, ularning bugungi kundagi ahamiyati haqida so‘z borgan.

Kalit so‘zlar: ta‘lim, innovatsiya, nutq, o‘qitish, zamonaviy metod, texnologik vosita.

АННОТАЦИЯ

В статье представлены сведения об использовании современных инновационных методов и их видов в развитии речи учащихся младших классов. Они также говорили об их важности сегодня.

Ключевые слова: образование, инновация, речь, обучение, современный метод, технологический инструмент.

ANNOTATION

This article presents information about the use of modern innovative methods and their types in developing the speech of elementary school students. They also talked about their importance today.

Key words: education, innovation, speech, teaching, modern method, technological tool.

Bugungi kunda ta‘lim tizimida olib borilayotgan islohotlar maktab ta‘limi tizimini ham keng miqyosda isloh qilishni, maktablarda o‘quv adabiyotlar, darsliklar, uslubiy qo‘llanmalar va metodikalarni qayta ko‘rib chiqishni hamda dunyo mamlakatlarida qo‘llanilayotgan samarador tajribalarni amaliyotda qo‘llashni asosiy masala qilib qo‘ydi. Yaqin besh yillikda maktab ta‘limi tizimida amalga oshirilgan o‘zgarishlar hamda ta‘lim davomiyligini ta‘minlashga qaratilgan chora-tadbirlar o‘quvchilarga boshlang‘ich sinflardan o‘qitish sifatli va yaxshi bilim olish imkonini yaratib bermoqda. Biroq hali oldinda turgan ko‘plab masalalarni hal qilish uchun vaqt talab etiladi. Jumladan, maktab darsliklari Finlandiya maktab darsliklari tajribasida qayta ishlab chiqilmoqda. Boshlang‘ich va yuqori sinflar uchun darsliklar yozilishida fin tajribasidan samarali tarzda foydalanishga shaxsan O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Mirziyoyev topshiriq berdi. 1-4-sinflar fin standartlari asosida o‘zimizning mutaxassislar tomonidan yaratilayotgan bo‘lsa, 5-11-sinfning milliy mafkuramizga bog‘liq qismlari yani tarix, o‘zbek tili, adabiyot kabilarni o‘zimiz, tabiiy fanlar, ya‘ni fizika, ximiya, biologiya, anatomiya kabilarni esa eng zo‘r, tajribada sinalgan, katta natija beradiganini tayyorini olib o‘zimizga

moslashtirish ishlari olib borilmoqda. Shu o‘rinda boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ushbu fin darsliklarini o‘qitish uchun albatta yangi va innovatsion, interfaol metodlar va uslubiy yo‘nalishlardan foydalanish ushbu ta‘lim sifatini yanada oshiradi. O‘z-o‘zidan fin ta‘lim tajribasi ham boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga dars beruvchi o‘qituvchilarning innovatsion metodlardan foydalanishini shart qilib qo‘yadi.

Boshlang‘ich maktab yoshidagi o‘quvchilar nutqini rivojlantirish samaradorligi zamonaviy sharoitlarda jadal rivojlanayotgan texnik yangiliklardan foydalanish bilan sezilarli darajada oshganini ko‘rishimiz mumkin. Innovatsion usullar ham murakkab tuzilishga ega. Turli ilmiy tadqiqotchilar boshlang‘ich maktab o‘quvchilarining nutqini rivojlantirishda o‘qituvchi mashg‘ulotlarni texnologik vositalar yordamida olib borish muhimligini ta‘kidlaydilar. Ta‘limning strategik pozitsiyalarini amalga oshirishning asosiy elementi ta‘lim jarayonida yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish bo‘lib, bu uning samarador mazmunni ishlab chiqish zaruriyatiga olib keladi. Yuqori muvaffaqiyatga erishishni ta‘minlaydi, ta‘lim sifatini oshiradi va o‘quv jarayonini boshqarishga yuqori hissa qo‘shadi. Ba‘zi o‘quvchilar qisqa va cho‘ziq tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilishda, unli va undosh harflarni ajratishda qiynaladi. Buning sababi darslarda tovush-harf tahlili ustida yetarlicha ishlamaslik, savod o‘rgatish davrida eshitish va amaliy xarakterdagi turli xil mashqlardan foydalanmaslikdir. Vaziyatga qarab qisqa va cho‘ziq talaffuz qilinadigan unli larni yozish uchun o‘quvchilar bunday tovushlarni eshitib, farqlash lozim. Aytilishida va yozilishida farqlanuvchi undoshlarni topish malakasini mustahkamlash uchun birinchi darsdanoq o‘qituvchi o‘quvchilarning so‘zlarni to‘g‘ri tahlil qilish, qisqa talaffuz qilinadigan unli va undosh tovush-harflarni farqlashi ustida ko‘proq ish olib borish kerak. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari nutqini o‘stirish yuzasidan olib borilgan kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning ko‘pchiligi o‘z fikrini ifodalashga qiynaladi, uni mantiqan izchil bayon qila olmaydi, bog‘lanishli jumalarni noto‘g‘ri yoki noo‘rin tuzadi. Zero, ular hali gap qurilishini, mustaqil gaplarning o‘zaro bir-birlari bilan bog‘lanish shartlaridan xabardor emas. Shuning uchun o‘qish darslarida amalga oshirilayotgan o‘quvchilarda nutq o‘stirish borasidagi harakatlarning darslarda innovatsion metodlarga oid mashqlar bilan uzviy bog‘lab olib borilishini ta‘minlash maqsadga muvofiqdir.

O‘quvchilarga dars o‘tish jarayonida ularning diqqat-e‘tiborini to‘liq mashg‘ulotlarga jalb qilish va har bir o‘quvchining mashg‘ulotlar davomida to‘liq ishtirokini ta‘minlash, olib borilayotgan mashg‘ulotning barcha o‘quvchiga birdek ta‘sir ko‘rsatishini ta‘minlash, ta‘limning effektivligini oshirishda innovatsion metodlardan foydalanish yuqori samaradorlikni ta‘minlaydi. Birinchi navbatda shuni alohida ta‘kidlash lozimki, o‘quvchilarda nutqni o‘stirish uchun bir nechta talablarga rioya qilish kerak. O‘quvchilarning nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun: o‘quvchi nutqining yuzaga chiqishi uchun tashqi jihatdan qandaydir talab bo‘lishi kerak. Ekspressiv nutqni o‘stirishning uslubiy talabi o‘quvchilar o‘z fikrlarini, og‘zaki yoki yozma bayonotlarga bo‘lgan istaklarini, muloqot qilish zarurligini taqozo qiladigan vaziyatlarni yaratishdir. Har qanday nutq mazmunli xususiyatga ega bo‘lishi kerak. O‘quvchilarga berilayotgan material qanchalik to‘liq, boy va qimmatli bo‘lsa, o‘quvchilarning uni bayon qilishi shunchalik mazmunli bo‘ladi. Ifodalanayotgan fikr o‘quvchi tushunadigan so‘zlar, so‘z

birikmalari, gap tuzilmalari, nutq shakllari yordamida ifodalansagina tushunarli bo‘ladi. Demak, nutqni muvaffaqiyatli rivojlantirishning yana bir sharti o‘quvchilarni kerakli til vositalari bilan jihozlashdir. Bolaning og‘zaki nutq qobiliyatlari ko‘plab omillar ta‘sirida shakllanadi. Shuning uchun bolalarning nutq faolligi, muloqot qilish, o‘z fikrlarini ifodalashi uchun yetarli sharoit yaratish juda muhimdir.

Soha mutaxassislarining fikricha, o‘quvchilarning nutqini o‘stirishda nutqning turli xususiyatlariga alohida e‘tibor qaratish lozim bo‘ladi.

1. Nutqning mazmuni. O‘quvchining hikoyasi agar u faktlarni bilish, kuzatishlar asosida qurilgan bo‘lsa, o‘ylangan fikrlar va samimiy tajribalarni bildirsa, yaxshi, qiziqarli, o‘zi uchun ham, boshqalar uchun ham foydali bo‘ladi,

2. Nutq qurilishining mantiqiyliigi, izchilligi, ravshanligi. O‘quvchi nima haqida gapirayotganini yaxshi bilish unga muhim narsani o‘tkazib yubormaslikka, mantiqiy ravishda bir qismdan ikkinchisiga o‘tmaslikka, bir narsani bir necha marta takrorlamaslikka yordam beradi.

3. Nutqning aniqligi. Nutqning to‘g‘riligi deganda so‘zlayotgan o‘quvchining nafaqat faktlar, kuzatishlar va his-tuyg‘ularni haqiqatga mos ravishda yetkazish, balki buning uchun eng yaxshi lingvistik vositalarni tanlash qobiliyati tushuniladi. Aniqlik lingvistik vositalarning boyligini, ularning xilma-xilligini, aytilayotgan hikoyaning mazmuniga eng mos keladigan turli holatlarda sinonim so‘zlarni tanlash qobiliyatini talab qiladi.

4. Nutqning ifodaliligi - fikrni aniq, ishonarli va ixcham bayon eta olish, intonatsiya, fakt tanlash, ibora qurish, so‘z tanlash, hikoya kayfiyati bilan odamlarga ta‘sir o‘tkazish qobiliyatidir.

5. Nutqning ravshanligi - u murojaat qilingan odamlar uchun ochiqlikdir. Haddan tashqari, haddan tashqari yuklangan atamalar nutqqa zarar etkazadi.

6. Nutqning talaffuz tomoni: yaxshi diksiya, tovushlarni aniq talaffuz qilish, orfoepiya qoidalariga rioya qilish - adabiy tilning talaffuz me‘yorlariga rioya qilish, ifodali, yetarlicha baland ovozda gapirish vao‘qish, intonatsiya, pauzalar, mantiqiy urg‘ularni o‘zlashtirish.

Bu turlar orasida bolalar nutqini o‘stirishga yordam beradigan eng muhimi texnologiyaga yo‘naltirilgan turdagi innovatsion metodlar bo‘lib bu **ko‘rgazmali texnologik vositalardan foydalanish**dir. Bolalarga texnologiya vositalari elektron doskalar, kartinalar, qisqa videolarni proyektorda namoyish etish va boshqa texnik vositalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. O‘quvchilarga mashg‘ulotlar davomida darsliklarni to‘ldirish uchun audio-vizual materiallarni qo‘shing. Bu modellar, lentalar, filmlar, rasmlar, infografika yoki boshqa aqlni xaritalash va miya xaritasi vositalari bo‘lishi mumkin. Bunday vositalar ularning tasavvurini rivojlantirishga va o‘shishiga yordam beradi. Ushbu usullar nafaqat tinglash qobiliyatini rivojlantiradi, balki tushunchalarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Agar o‘qituvchi texnologiyani yaxshi bilsa, boshlang‘ich sinf yoshidagi bolalar uchun ajoyib slayd-shou yoki prezentatsiyalar yaratish uchun foydalanish mumkin bo‘lgan bir qator aqlli ilovalar ham mavjud.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini o‘qitishda yangi va o‘ziga xos innovatsion metodlardan foydalanish kelajakda har bir o‘quvchining intellectual imkoniyatlarini

oshirib, sifatli kadrlar zahirasi shakllanishi uchun yetarlicha shart-sharoitlar yaratadi.

References

1. Nizomiddinova, D., & Vasilakhon, I. (2020, June). ABOUT COMBINED TOPONYMS IN THE FORM" OT+ VERB" AND" VERB+ OT". In *Archive of Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 128-129).
2. Nosirovna, N. D. (2022). ABOUT SOME ANTHROPOONYMS OF FERGANA VALLEY. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(12), 1124-1131.
3. Nosirovna, N. D. (2022). Regarding the Study of the Simple Names of the Fergana Region According to the Morphological Structure. *INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION*, 1(5), 82-85.
4. Nosirovna, N. D. (2022). Anthroponyms are a priceless treasure of our language, a monument of our history. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 3(02), 16-19.
5. Nizomiddinova, D., & Vasilakhon, I. (2020, June). ABOUT COMBINED TOPONYMS IN THE FORM" OT+ VERB" AND" VERB+ OT". In *Archive of Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 128-129).
6. Ubaydullaevna, N. S., Mehmonalievich, T. A., Mamirovna, H. K., & Nosirovna, N. D. ON THE PRINCIPLES OF CATEGORIZATION OF WORDS.
7. Dayang Rafidah Syariff M. Fuad, Khalip Musa & Hamidah Yusof. Innovation in Education. Sultan Idris Educational University, Journal of Educational Research and Indigenous Studies Volume: 2 (1), 2020. – P. 2.
8. Р. Г. Измайлова, Т. Г. Шейнова, Т. В. Тимохина. Инновационные технологии в развитии речи дошкольников и младших школьников. Перспективы Науки и Образования. Международный электронный научный журнал ISSN 2307-2334 (Онлайн), Адрес выпуска: rnojurnal.wordpress.com/archive20/20-01/ Дата публикации: 29.02.2020. – С.101.
9. <https://www.edsys.in/innovative-ideas-make-teaching-methods-effective/>
10. <https://educationadvanced.com/resources/blog/innovative-teaching-strategies-nine-techniques-for-success/>